

DE TROPISCHE NATUUR

ORGAAN VAN DE NEDERLANDSCH-INDISCHE NATUURHISTORISCHE VEREENIGING

Onder redactie van M. A. Lief tinck, met medewerking van Dr C. G. G. J. van Steenis voor het botanisch gedeelte. Alle stukken het tijdschrift betreffende te richten tot M. A. Lief tinck, Zoölogisch Museum, Buitenzorg.

Hoofdbestuur der Vereeniging: Dr D. F. van Sloo ten, Voorzitter (Herbarium te Buitenzorg), Dr J. H. Coert, Onder-voorzitter (H.B.S.-straat 17, Soerabaja), Mej. C. J. van Schoonneveldt, Secretaresse-Penningmeesteres (van Heutszboulevard 12, Batavia - C.), M. A. Lief tinck, Secretaris-redacteur van het tijdschrift.

Abonnementsprijs voor niet-leden der Ned.-Indische Natuurhistorische Vereeniging f 7.—

DE INDISCHE BRUINVISCH

Door bemiddeling van Dr J. D. F. HARDENBERG ontving het Zoölogisch Museum te Buitenzorg op 3 April 1939 een fraai, gaaf exemplaar van *Neomeris phocaenoides* (CUV.) [= *Neophocaena phocaenoides*]. VAN BALEN noemt hem „de Indische Bruinvisch”, en dien naam zullen wij ook maar gebruiken, want al is het dier niet tot onzen Indischen Archipel beperkt, het is wel de eenige bruinvisch (Fam. Phocaenidae) die hier voorkomt. De Bruinvisschen vormen, samen met de echte Dolfijnen (Fam. Delphinidae), een onderorde van de groote groep der Tandwalvisschen (Odontoceti). De naaste verwant van deze *Neomeris phocaenoides* is de gewone Bruinvisch (*Phocaena phocaena* (L.)) uit den Atlantischen Oceaan, die geregeld aan de Nederlandsche kust aanspoelt en wel de best bekende Tandwalvisch is, die er bestaat. De familie telt nog meer leden, maar die zijn veel minder bekend en doen hier nu verder niet ter zake.

De Indische Bruinvisch is een zonderlinge verschijning. De foto's die dit artikeltje vergezellen, geven een goeden indruk van het dier. Het is, tenminste voor een walvisch, een erg kleine soort. Ons exemplaar mat 1,58 m (het grootste ♀ dat, voor zoover ik kan nagaan, ooit is gevangen). Uit de literatuur is alleen één ♂ bekend dat precies even lang was, alle andere tot dusver gevangen exemplaren zijn aanmerkelijk kleiner. Ook een ander individu dat ons Museum in 1930, — eveneens door bemiddeling van het Laboratorium voor het Onderzoek der Zee te Batavia — ontving, een onvolwassen ♂, mat slechts 1.17 m.

De kop is kort en afgerond met een stompe snuit. De rugvin ontbreekt. In plaats daarvan heeft het dier op den rug een langgerekt veld van ongeveer 70 cm lengte en $\pm 5\frac{1}{2}$ cm breedte, dat bezet is met hoornpapillen, en naar achteren toe overgaat in een lagen kam.

Prof. KÜKENTHAL heeft aan die hoornpapillen indertijd een uitgebreide studie gewijd. Hij ziet er een rudimentaire rest in van het huidpantser, dat de primitieve voorouders van de recente Tandwalvisschen hebben bezeten. Diezelfde hoornpapillen vinden we bij de andere Bruinvisschen en bij een enkele Dolfijn ook terug aan de voorzijde van de daar goed ontwikkelde rugvin. VAN DEINSE heeft dit nagegaan bij de Europeesche Bruinvisch en ontdekte, dat de hoornpapillen hier bij pasge-

boren jongen ontbreken en pas op lateren leeftijd ontstaan. Deze ontdekking pleit niet direct voor de theorie van KÜKENTHAL.

De kleur van *Neomeris* is zeer donker loodgrijs, lichter aan de buikzijde, de lippen zijn lichtgrijs. Het dier heeft kleine tanden, meest met een spatelvormige kroon. Iedere kaakhelft draagt er ± 20 . Midden op den kop bevindt zich, evenals bij alle andere Tandwalvissen, het spuitgat, waarin de beide inwendige neusopeningen uitkomen.

De vondst van *Neomeris* leek mij het vermelden waard, omdat deze soort in onzen Archipel slechts enkele malen met zekerheid werd waargenomen. VAN BALEN noemt hem, zooals ik boven reeds zeide, maar geeft niet aan op welke gronden. KÜKENTHAL (1896), vermeldt *Neomeris* van Borneo, „waar hij in de rivieren niet zeldzaam schijnt te zijn.” MAX WEBER veronderstelt echter, dat *Neomeris* in de rivieren van Borneo heelemaal niet zoo gewoon is. Hij meent, dat de meeste

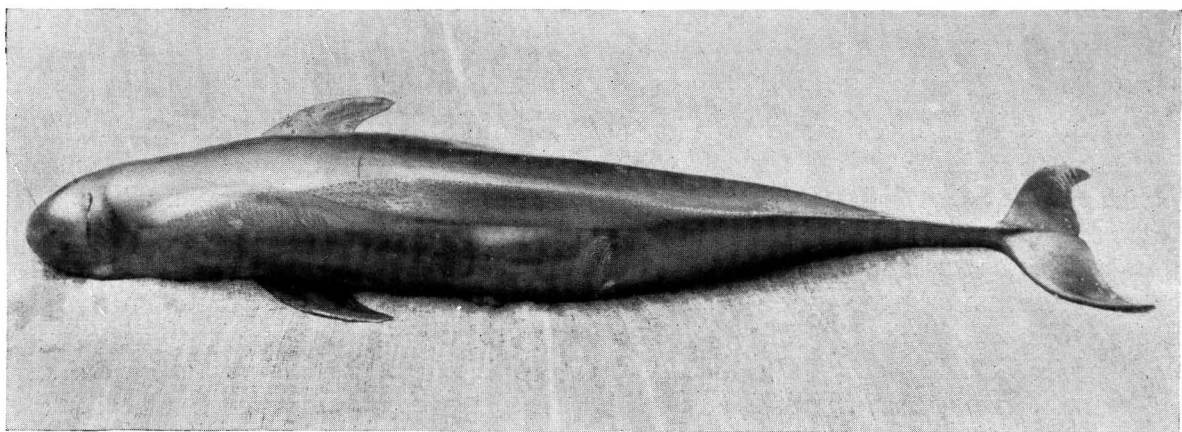

Fig. 1. Indische Bruinvisch van de rugzijde gezien. Let op het langgerekte rugveld met de hoornpapillen, dat naar achteren toe in een kam overgaat.

[foto Huysmans]

waarnemingen wel zullen berusten op de verwisseling met *Orcella brevirostris* OWEN, een echte dolfin, die net zoo'n afgeknotten kop heeft als *Neomeris*, maar in het bezit is van een rugvin. Dat de Indische Bruinvisch langs de kust en in de rivieren van Borneo voorkomt, staat intusschen wel vast.

ROBINSON en KLOSS (1918) nemen de soort op in een Faunalijst van Sumatra (Straat Malakka), zonder vondsten te vermelden, en dan zijn er nog de beide exemplaren in het Zoölogisch Museum te Buitenzorg. Beide werden aangevoerd op de Pasar Ikan te Batavia. Het eerste werd op 3 Mei 1930 in de Baai van Batavia gevangen. Het laatste dier, dat de aanleiding tot dit artikeltje was, is afkomstig van de Javazee-kust van de Lampongs. Dat beweerden de Japansche visschers tenminste, die het dier aanbrachten, maar erg mededeelzaam omtrent de juiste plaats waren ze volgens Dr HARDENBERG niet. De beste verklaring voor deze zwijgzaamheid is waarschijnlijk, dat ze het dier in verboden water hebben gevangen.

Het voorkomen van *Neomeris phocaenoides* aan de kust van Zuid-Sumatra en Java was reeds lang te verwachten. De eerste maal, dat de soort bekend werd, betrof het een exemplaar dat aan de kust van Malabar werd gevangen, al werd bij vergissing later als vindplaats „Kaap de Goede Hoop” opgegeven. Maar dat

was in 1829 en in dien tijd zagen de zoölogen het belang van de kennis van de verspreiding der dieren nog maar nauwelijks in. Inmiddels is wel overtuigend gebleken, dat *Neomeris* bij Kaap de Goede Hoop niet voorkomt, al duikt — zooals het vaak met zulke fouten gaat — deze vindplaats nog steeds hardnekkig in de literatuur op. Verschillende malen werd de soort echter langs de geheele kust van Voor-Indië aangetroffen en ook van de Japansche en Chineesche kust is *Neomeris* bekend. Met de laatste vangsten is de keten van vindplaatsen dus nu gesloten.

Voor zoet water schijnt hij niet bang te zijn. Behalve in de rivieren van Borneo, worden er vangsten vermeld in de Yang-tse-Kiang, haar zijrivieren en de daarmee samenhangende meren. In 1888 werd er zelfs een gevangen in de Yang-tse-Kiang op 1000 mijlen van de monding! Nu is deze eigenschap bij de Tandwal-

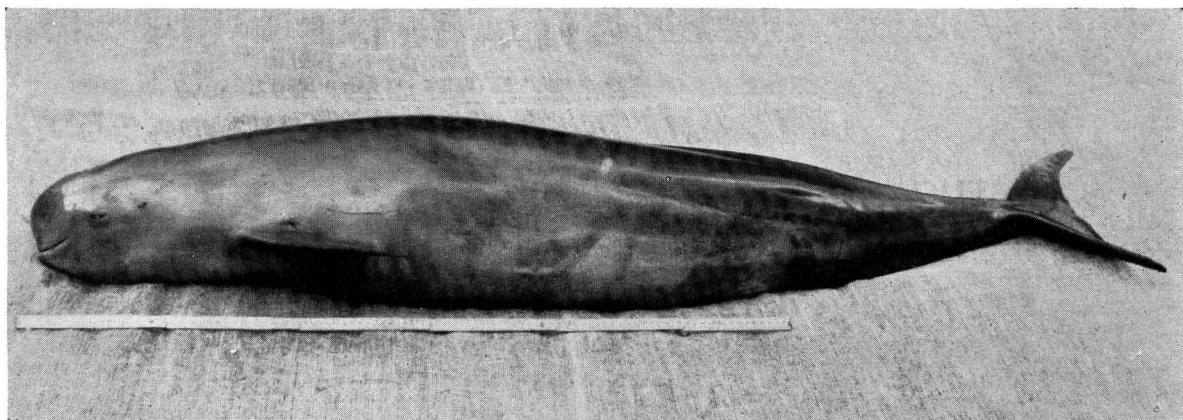

Fig. 2. Hetzelfde dier van opzij gezien. Ook hier is de kam duidelijk zichtbaar. (Maatlat 1 meter lang).

(foto Huysmans)

visschen niet ongewoon. Er is een familie, die zelfs uitsluitend rivieren bewoont (Fam. Platanistidae). Maar ook de andere leden van de Bruinvisschen-familie schijnen gaarne van tijd tot tijd de rivieren op te zwemmen. Speciaal de wijfjes doen dit blijkbaar tegen dat ze de jongen werpen, die dan een eind stroomop worden geboren. Zoo vermeldt VAN DEINSE de vangst van een drachtig ♀ van *Phocaena phocaena* bij Venlo, in de Maas. De meening is wel eens geopperd, dat de biologische beteekenis hiervan zou zijn, dat de pasgeboren jongen in het zoete water veel minder gevaar hebben te duchten van vijanden en van den golfslag.

Of bij *Neomeris* het opzwemmen van de rivieren ook verband houdt met de voortplanting, is mij niet bekend.

Het voorkomen van *Neomeris* in ondiep water, hangt ten nauwste samen met zijn biologie. Het is de langzaamste en vadsigste van alle tandwalvisschen. Springen, zooals de dolfinen dat doen, komt op zijn program niet voor. Hun voedsel zoeken ze op den bodem. In de literatuur vond ik opgegeven, dat ze zich vooral met groote garnalen en inktvisschen voeden, die ze in de inhammen van de kust en langs riffen en banken buit maken. Ons exemplaar had behalve een aantal groote garnalen, zijn maag vol met kleine vischjes. Dr HARDENBERG deelde mij

mede, dat deze behoorden tot het geslacht *Leiognathus*, dat in de Java-zee zeer algemeen is en zich vooral op den bodem ophoudt.

Het is typisch, dat niet alleen *Neomeris*, maar in het algemeen alle kleinere Tandwalvisschen, die een dergelijken afgeknotten kop vertoonen, hun voedsel op den bodem schijnen te zoeken, dit in tegenstelling met de vormen met een lange spitse snuit, die alle snelle jagers van het open water zijn.

Het leek mij wel van belang iets over dit nog zoo weinig bekende dier mede te deelen. Een aantal van de hier vermelde gegevens trof ik o. a. aan in het artikel van GLOVER M. ALLEN „The Black Finless Porpoise” (Bull. Comp. Zool. Harvard Univ. 65, 1921, p. 233-256) waarheen ik verder wil verwijzen.

Buitenzorg.

A. C. V. VAN BEMMEL.

DE PARELMOERVISSCHERIJ IN HET OOSTEN VAN DEN INDISCHEN ARCHIPEL

Het is met opzet, dat in den titel gesproken wordt van de parelmoervisscherij, hoewel men kortweg meestal spreekt van parelvisscherij, van parelduikers en parel-

loggers en zelfs van parelschelpen.

Waar het om gaat in deze industrie is het parelmoer en niet de parels, die te zeldzaam zijn in de Indische wateren om een speciale visscherij loonend te kunnen doen zijn.

De parelmoeroester, welke hier van belang is, *Pinctada maxima*, de koelit moetiara, — d. i. schil van de parel —, der inlanders, wordt in hoofdzaak in het Oosten van onzen Archipel gevonden. De Arafoerazee is daarvoor wel het middelpunt; te Dobo in de Aroearchipel op Nederlandsch grondgebied, op Thursday Island in de Torresstraat, te Port Darwin en

Fig. 1. Parelschoener aan het werk. Duidelijk ziet men den helper met de luchtslang en ook de „tender” met de z. g. lifeline. Hij heeft het leven van den duiker in de hand.

Broome op den vasten wal van Australië, vinden wij dan ook de bekende centra van de parelvisscherijvloten. De parelmoeroester wordt verder ook gevonden langs de kusten van Nieuw Guinea, voor zoover die niet te modderig zijn, bij de Tenimber-eilanden, Flores, Halmahera en de Banggai-archipel, om alleen maar de voornaamste plaatsen te noemen.

De oester, welke een lengte van ongeveer 25 cm kan bereiken, komt overal voor, van bij eb droog vallende banken tot in de grootste diepten die de duiker kan bereiken en gaat vermoedelijk nog veel verder. Op vaste bodemsoorten, bedekt met zand, grind, koraalpuin en dergelijke, komt de oester het meeste voor, zachte modderbodem is minder geschikt, al zijn ze ook daar wel geconstateerd. Men spreekt bij de visscherij van de z. g. banken, die in werkelijkheid heelemaal geen